

ANGOL-AMERIKAI ELKÉPZELÉSEK ÉS JAVASLATOK
EGY ÉSSZERŰ, KÖZÉP EURÓPA, ÉS A MAGYARSÁG SZÁMÁRA KEDVEZŐBB
RENDEZÉSRE 1917-1919

ARDAY LAJOS *

A spengleri „Nyugat alkonya” napjaink valósága. Európa gazdag, védtelen és megosztott – nem tud, de nem is akar ellenállni az évezredek keresztény civilizációját-kultúráját fenyegető invázióknak. Egyesek a bajok (troubles) gyökerének a felvilágosodást és a francia forradalmat tartják, mások a népeket nemzeté formáló és egymás ellen támadó nacionalizmusokat okolják. Sokan vagyunk, akik a „fehér” Európa önpusztításának kezdetét? megállíthatatlanná válását? A Nagy, később első Világháborúnak nevezett tömegmészárlásban és az azt lezáró versaillesi „béke” rendszerben látjuk, melyek megszülték a tízmilliókat osztály- és faji alapon elpusztító két szörny-rendszert, a sztálini rémuralomba torkolló kommunizmust és a hitleri „nemzeti szocializmust”. Foch marsall, szövetséges főparancsnok 1919-ben úgy látta, hogy „... most egy 20 éves fegyverszünet következik”, s valóban, az elsónél pusztítóbb második világháború az elsőnek természetes és elkerülhetetlen folytatása volt, Teheránnal, Jaltával és Potsdammal. Az évfordulók mellett ezért is irányul nem lankadó figyelem a Nagy Háborúra és következményeire. Fel-felmerül a kérdés: mindennek így kellett történnie, vagy alakulhatott volna másképpen a történelem menete, s benne térségünk és hazánk sorsa? E kérdésre az a válasz, hogy igen, a döntéshozó nagyhatalmak fővárosaiban, „think tank”-jeiben megfogalmazódtak alternatív megoldások a háború utáni rendezésre győzelem esetén.

A háború negyedik évében, 1917-ben a Somme, Ypres, Verdun, a Bruszilov-offenzíva, Románia veresége, a caporettói áttörés és az oroszországi forradalmak után a frontvonalak megmerevedtek, a hadviselő országokban nőtt az elégedetlenség, sőt a francia és olasz hadseregekben lázadások robbantak ki, melyeket Petain és Cadorna csak a legkegyetlenebb eszközökkel, sok száz katona kivégzésével tudott leverni. A központi hatalmak csapatai mindenütt ellenséges területen harcoltak (egészen az összeomlásig) – az Antant katonai győzelmének esélyei romlottak. Más megoldást kezdtek keresni mindkét táborban a háború gyors befejezésére – ez teremtette meg a lehetőséget a különbéke-tárgyalások megkezdésére.

Drummond első memoranduma

1917. január 10.-én Sir Robert Findlay oslói követ jelentette, hogy osztrák részről különbéke lehetőségeiről érdeklődtek.¹ A kérdést Londonban a 18.-i minisztertanácson megvitatták, s nyilván akkor

---

* Arday Lajos DSc. kutatóprofesszor (1935). *Kutatási területe*: nemzeti kisebbségek Kelet-Közép- és Délkelet-Európában, jugoszláviai magyarság, kisebbségek az Európai Unióban. *Fő művei*: *Kik vagyunk mi?* Gondolatok és tények a nemzeti identitásról és mentalitásról. (2013); *Reformok és kudarcok: Jugoszlávia utolsó évtizedei és ami utána következett* (2002); *Magyarok a Délvidéken*. (2002); *Térkép csata után – Magyarország a brit külpolitikában 1918-1919*. (1990). Legújabb könyve: *Nemzetállamok és kisebbségek, Történelem és identitás Közép-Európában*. (2016).

¹ IV. Károly trónra-lépését követően, Czernin külügyminiszter egyetértésével Mensdorff volt londoni nagykövetet Svájcba küldték az Antant képviselőivel való titkos tárgyalásokra. Egy másik csatornán is elindultak a béketárgyalások: a császár-király sógorai, a pármái hercegek a franciába betagoledott belga hadseregben szolgáltak. Februárban és márciusi levelében Károly arra kérte Sixtust: ...add tudomására... Poincaré úrnak, a Francia Köztársaság elnökének, hogy én minden eszközzel ... támogatni fogom az Elzász-Lotaringiára vonatkozó jogos francia

született a döntés, hogy sokoldalú vizsgálatára tanulmányt kell készíteni. A megbízást Sir Eric Drummond, Balfour külügyminiszter titkára kapta, aki 8 oldalas emlékiratát február 12-én terjesztette be.

A bevezetőben helyesen állapította meg, hogy a fiatal császárt és a mögötte álló osztrák kormányköröket három tényező indította a közeledésre:

1. katonai és gazdasági kimerültség
2. a pillanatnyilag jó hadihelyzet, amelynek alapján remélik, hogy jobb feltételeket érhetnek el, mint a háború bármely későbbi szakaszában,
3. a szabadulás vágya a német uralom alól.

Ausztria különbékére való hajlandóságát és különösen a németellenességet túlbecsülve Drummond a legfőbb akadályt az Olaszországgal és Romániával kötött szerződésekben, illetve a magyarok várható ellenkezésében látta. Javaslatá ugyanis – amely a márciusra tervezett s áprilisban, Svájcban tető alá hozott tárgyalásokra a brit álláspontot tükröző irányelvként készült – Ausztria-Magyarország németellenes újjászervezését tűzte ki célul. A dualizmus rendszerét egy négyes államszövetség váltaná fel, amelyben a németellenes Csehország (de nem Csehszlovákia!) és Jugoszlávia Ausztriával és Magyarországgal egyenlő jogokat élvezne. Trieszt szabadkikötővé válna, Olaszország megkapná Trentinót, s kárpótlást találhatna Albániában, Kis-Ázsiában vagy Szomáliában. Szerbia megkapná Bosznia-Hercegovinát és Dél-Dalmáciát, esetleg Montenegrót is, viszont „... a jövőendő európai stabilitás érdekében Macedónia egy részét át kellene adnia Bulgáriának”.

A memorandum írója úgy véli, hogy „... a bizonytalan helyzetben lévő Románia beérné a következőkkel: határmódosítás a Bánát vidékén, garanciák az erdélyi és magyarországi románokkal való igazságos bánásmódra, esetleges helyi autonómia Erdély számára, ahol ez az elv még most is erős, plusz teljes kártérítés anyagi veszteségeiért. Ha még ez sem volna elegendő, talán rá lehetne venni Oroszországot Besszarábia egy részének átengedésére, s Ausztriát egy népszavazásra Erdély hovatartozásának eldöntésére”. Orosz-Lengyelországhoz csatolnák Németország és a Monarchia lengyel lakta területeit, s az újraegyesített állam perszonálunióba kerülne Oroszországgal. Drummond számára a legfőbb gondot a jugoszláv és román kérdés megoldása jelentette. Számolva a „nagy-osztrák” megoldás ellenzőinek heves tiltakozásával, a vitás területeken népszavazást javasol. Valószínűnek tartja ugyanis, hogy Erdély lakói a Romániához való csatolás ellen szavaznának, s a Monarchia délszlávjai is – akik egészükben a szerbiaiak felett állnak – egy Ausztriához tartozó autonóm jugoszláv királyság mellett foglalnának állást, elvetve a Szerbiával való uniót – ezt Supilo^{1/a} is elismerte. A magyar kormány is belátná, hogy egy ilyen autonomista-föderalista rendezés kedvezőbb lenne Magyarország számára „...mint ha a szóban forgó területeket teljesen leválasztanák Ausztriáról”. ...Lord Hardinge állandó külügyminiszter-helyettes az általa kitűnőnek tartott memorandumhoz február 17-én írt megjegyzésében még inkább túlbecsüli Ausztria-Magyarország Németországgal való szembenállásának lehetőségét, s Ausztriát erősíteni kívánja Bulgáriával szemben is. Úgy véli, ha Ausztria valóban szövetségi állammá válna, könnyen megtörténhetne, hogy Bajorország is inkább a katolikus osztrák dinasztia felé gravitálna, mint a gyűlölt protestáns Poroszország felé. Kétélyei vannak azonban arra vonatkozóan, elfogadhatja-e Ausztria-Magyarország a súlyos területi veszteségeket.

Lord Robert Cecil külügyminiszter-helyettes legfigyelemreméltóbb megállapítása az, hogy „Európa jövőendő békéjének szempontjából jobb lenne a négy állam osztrák korona alatti perszonáluniója, mint egy új szláv konföderáció létrehozása”, mivel a kis nemzeti államok létrejötte „szükségképpen együtt járna Németország európai kiterjedésének és hatalmának jelentős megnövekedésével, ami talán mégsem kívánatos.”²

Drummond második emlékirata

Smuts, Kerr és Mensdorff tárgyalásai Svájcban
1917 december – 1918 március

---

követeléseket. Ami Belgiumot illeti, teljes egészében vissza kell állítani, megőrizve a maguk teljességében afrikai birtokait ... Franciaország és Anglia véleményét e két hatalommal való tárgyalás után közöld velem, hogy ily módon olyan megegyezési alapot teremtsünk, amelyen hivatalos tárgyalás is elindulhasson”. Lajos Iván: IV. Károly király élete és politikája Bp., é.n. 204-205 o. Idézi Magyarország története 1890-1918 Bp. Akadémiai 1978 2. kötet 1159.o.

^{1/a} A Jugoszláv Nemzeti Tanács horvát nemzetiségű (dalmáciai) vezetője

² PRO Public Record Office (London) Foreign Office 800 Private Collections vol. 197. pp 166-169 Harry Hanak: The Government, the Foreign Office and Austria-Hungary, 1914-1918 The Slavonic Review Jan. 1969 pp 171-174

Az októberi orosz forradalom győzelme, Oroszország kiesése újabb lökést adott a tárgyalásoknak. 1917. november 29-én egy szövetségi konferencia, amelyen House, Wilson elnök bizalmasa is részt vett, a makacs olasz ellenállást legyőzve úgy döntött, hogy fel kell újítani a bizalmas tárgyalásokat Ausztriával.

A nagy fontosságú Smuts-Mensdorff-tárgyalások elvi előkészítését jelentő emlékirat elkészítésére ismét Drummond kapott megbízást. Az 1917. december 12-én kelt tanulmány a februárinak csupán átdolgozott és aktualizált változata, ismertetése azonban fontos, mert Smuts tárgyalásainak alapját képezte, és hatása az egykori búr felkelőtábornok (akkor Lloyd George miniszterelnök bizalmasa, legszűkebb tanácsadó testületének tagja) későbbi tevékenységén is nyomot hagyott, s mert Lloyd George híres beszéde (1918. január 5) eszmei alapjának is tekinthető.

Drummond Oroszország egységének megbomlásával és gyengülésével számol – így a kis szláv államok elvesztik legfőbb védnöküket. Az „...újjászervezett és liberalizált Osztrák Birodalom... erős és hatékony gát lehet a német túlsúly ellen Közép-Európában ... Károlyi gróf a közelmúltban egy svájci beszélgetése során felvázolta egy öt szuverén államból álló Osztrák Birodalom tervezetét: maga Ausztria, Osztrák- és Orosz-Lengyelország, Magyar-ország, Csehország, egy jugoszláv állam, beleértve Szerbiát. Ezek az államok föderációt alkotnának a Habsburg-dinasztia alatt”.

Kétélyei csupán a szerb kérdést illetően vannak. Egy osztrák „kiugrás” és német vereség esetén a porosz-lengyel területeket is az Osztrák- és Orosz-Lengyelországhoz lehetne csatolni Danziggal mint szabad várossal. Ez a lengyeleknek is tetszene, hiszen az osztrák uralom Lengyelországban mindig enyhe és türelmes volt, s Goluchowski külügyminisztersége alatt minden kedvezményt megkaptak. Ami a jugoszláv kérdés illeti: mindenki érdeke, hogy a jövőbeli délszláv állam ne Szerbia vezetésével jöjjön létre, hanem teljes autonómiát élvezzen a Habsburgok névleges uralma alatt. A szerbek maguk is jobban járnának gazdaságilag, és az uralkodó helyzete a bajor és szász királyokéhoz lenne hasonló. Az olaszok és a románok a visszavonulás után a szerződésben ígéretknél kevesebbel is beérnék: az utóbbiak megkapnák Besszarábia és Bukovina román-lakta területeit, de Dobruzsza egy részét át kellene adniuk Bulgáriának.³

A két memorandum egybevetésénél kiderül, hogy az Ausztria-Magyarországgal szemben támasztott feltételek rendkívül előnyösökké változtak egy év leforgása alatt: szó sincs már Bosznia és Hercegovina, Dalmácia és Erdély elcsatolásáról, pontosabban: a Szerbiával bővült Jugoszláviát a Habsburgok jogára alatt akarták megteremteni.

A változás még szembevetőbb, ha Smuts beszámolóját olvassuk a decemberi tárgyalásokról. Szó sincs ott fenyegetésekről, áldozatokról, ellenkezőleg: Ausztria területileg megnagyobbodva, befolyásában megerősödve kerülhet ki a háborúból, ha hallgat Angliára, és hajlandó különbékét kötni. Smuts képzelőereje és rábeszélőképessége a Brit Birodaloméhoz hasonló ragyogó jövőt fest a „mélyen meghatódott és hálás” Mensdorff szeméi elé, aki melleleg királyának, V. Györgynek unokatestvére... S hogy ez nem egy megtévesztő propagandamanőver volt, hanem komoly ajánlat, arról bárki meggyőződhet annak alapján, amit Lloyd George különmegbízottja mondott az angolbarátságáról közismert volt londoni osztrák nagykövetnek: „Oroszország bukása újabb nyugtalanságot keltett Európa politikai jövőjét illetően, s a befolyásos köröknek az az érzése, hogy valamilyen egyensúlyt kell létrehozni a kontinensen Oroszország helyett Németország ellenében – ha nem sikerül, Európa jövője rendkívül kényes helyzetbe kerülhet... Ha Ausztria kész ezt a szerepet játszani és szakítani Németországgal, számíthat nem csupán szimpátiánkra, hanem aktív támogatásunkra, s mi meg fogunk tenni mindent, ami hatalmunkban áll, hogy fenntartsuk és megerősítsük, s hogy elősegítsük gazdasági rekonstrukcióját... Londonban senki sem akarja Ausztria-Magyarországot szétrombolni... Nincs szándékunkban beavatkozni belügyeibe, de felismertük azt, hogy ha Ausztria képes átalakulni egy valóban liberális birodalommá, amelyben az alávetett népek is teljes mértékben elégedettek, azzá válhat Közép-Európa számára, amivé a Brit Birodalom vált a világ többi része számára: szabad nemzetek szövetségévé... s az ehhez vezető legjobb politika: népei szabad és békés fejlődését biztosítani a legteljesebb helyi autonómia megadásával.” Végül sürgette az osztrákokat, „mondjanak le néhány apróbb dologról (Trentino, Bukovina és Erdély egy része), felismerve azt a nagyobb és magasabb hivatást, amelyet a jövő tartogat számukra”. S itt nem kevesebről van szó, mint a teljes Lengyelország, Jugoszlávia és Románia feletti gazdasági és katonai ellenőrzés felkínálásáról! Breszt-Litovszk után még tovább megy s kijelenti: „Ha nem tudjuk megverni Közép-Európát, messzire látó és merész diplomáciával kell széttörnünk, leválasztva Ausztriát Németországról a béketárgyalások előtt vagy alatt, megcsillogatva előtte egy nagy területi és pozíciónövekedés kilátásait. *A jövőben egy szövetségi Ausztria magába foglalhatja nemcsak*

³ PRO F.O. 800 vol. 200 pp 86-88

Ausztriát, Magyarországot és Lengyelországot, de most már Ukrajnát is. Területe és lakossága így nagyobb lesz, mint Németországé.”⁴

Egy mielőbbi (külön)békére való törekvés széleskörű társadalmi támogatottságot élvezett: 1917. november 29-én jelent meg a „Daily Telegraph”-ban Lord Landsowne volt külügyminiszter nagy feltűnést keltő levele, amely a kabinethez intézett egy évvel korábbi emlékiratának összefoglalása volt. Felismerve a háborús kimerültség és elkeseredés következtében kialakult légkört, tárgyalásos békét követelt, azzal érvelve, hogy a háború folytatása a nyugati civilizáció pusztulásával fenyeget, s tiltakozott a délkelet-európai határok nagyarányú átrendezésének terve ellen. G.Barnes, a koalíciós nemzeti kormány, a War Cabinet tárcanélküli minisztere, Munkáspárt képviselője már a brit hadicélokot megvitató 1917 szeptember 27.-i kabinetülésen kijelentette: biztos abban, hogy a brit nép „...nem lesz hajlandó csak azért folytatni a háborút, hogy néhány szigethez juttassa az olaszokat az Adrián”.⁵

Az angolok mellett Wilson elnök különmegbízottja, Herron professzor is hónapokon át tárgyalt Svájcban osztrák megbízottakkal.⁶

Wilson, az USA elnöke, a hadiállapotot bejelentő 1917. december 4.-i kongresszusi üzenetében kijelentette: „... mi Ausztria-Magyarországot semmi tekintetben sem akarjuk megkárosítani ... nem a mi dolgunk, hogy e népek belső berendezkedésével foglalkozunk. ... Azt kívánjuk csak, hogy ügyeiket ... maguk szabályozzák”. Ezt fogalmazta meg elhíresült 14 pontja egyikében is egy évvel később: a 10. pont Ausztria-Magyarország népei számára az „autonóm fejlődés” biztosítását kívánta.^{6/a}

Az 1918. január 4.-i londoni kormányülés határozatban mondta ki: „... Úgy érezzük, Ausztriának olyan helyzetben kell lennie, hogy hatalmas befolyást gyakorolhasson Délkelet-Európában”. Ezért – jelentette ki a miniszterelnök – „... kívánatosnak tekintjük egy erős Ausztria létezését”.^{6/b}

1918. január 5.-én Lloyd George a szakszervezeti kongresszuson többek között ezt mondta: „... azért sem harcolunk, hogy szétzúzzuk Ausztria-Magyarországot... Az új európai rendezést a józan észre és igazságra kell alapozni, mely a stabilitás ígérését adja... E háborúban bármely területi rendezés alapjául csak a >kormányzat a kormányzottak jóváhagyásával< elv szolgálhat, s a Monarchia nemzetiségeinek meg kell kapniuk ... az igazi demokratikus elveken nyugvó valódi önkormányzatot.”⁷ Január 9.-én az alsóházban kijelentette: kormánya egyetért Wilson elnökkel abban, hogy „... Ausztria-Magyarország széttörését a háborús célok nem tartalmazzák”.⁸

1918 tavaszán még a legfelső brit kormányökrökben is élt egy Németországtól elszakadó, szövetségi alapon újjászervezett Ausztria-Magyarország túlélésének alternatívája. Április 18-án Lord Hardinge kijelentette: „... Mi is egy erős és független Ausztriát szeretnénk Németország gátjául, de természetesen egy szövetségi birodalmat, amelyben a szláv államok teljes autonómiát élveznek.” Lord R. Cecil május 23.-i beszédében egy föderalizált Monarchiáról beszélt: „... A kormány Ausztria-Magyarország összes népét a teljes szabadság és függetlenség élvezőinek szeretné látni, hogy képesek legyenek, valamilyen nagy föderáció által, azoknak az alapelveknek a fenntartására Közép-Európában amelyeken az európai politikának alapulnia kell, ha csak nem akarunk szembenézni egy szörnyű romlással és pusztulással.”^{8/a}

Lloyd George ösztönzésére 1917 tavaszán a külügyminisztériumban egy munkacsoportot hoztak létre a béketárgyalásokon szükséges anyag összegyűjtésére és a kiküldendő tisztviselők felkészítésére. A szakértők kiválogatásánál – az egyéni kvalitások magasra állított mércéje (tudományos tevékenység, nyelvtudás, helyismeret) mellett a legfőbb szempont, mint az amerikai vizsgálóbizottság, a The Inquiry esetében is, a megbízhatóság volt: senki, aki csak gyanúsítható volt német-, osztrák-magyar vagy bolgár, török-

⁴ PRO F.O. 371. vol. 2864, No. 246162. Smuts 1917. dec. 19-i és 1918. márc. 14-i memorandumja. Lloyd George Papers F/45/9/10. Idézik: V.H. Rothwell: British War Aims and Peace Diplomacy 1914-1918. Oxford, 1971. 170.o., Hanak: The Government ... 182-183.o., C.J. Lowe – M.L. Dockrill: The Mirage of Power London-Boston, 1972. vol. 2. pp 267., 272., 615

C.A. Macartney – A.W. Palmer: Independent Eastern Europe London 1962 p. 80

⁵ PRO F.O. CAB 23/16 Philip Snowden, a baloldali Független Munkáspárt elnöke, aki a tárgyalásos békéért küzdők egyik vezető egyénisége volt, élesen kikelt a hadicélok kiterjesztése ellen is, azt állítva, hogy az önként jelentkezők nem az olaszok, szlávok és a románok felszabadításáért ajánlották fel életüket: 100 ezer közül ha egy hallott valaha is a csehekről és szlovákokról, akiknek felszabadítása mint hadicél, elárulása volt azoknak, akik egy sokkal korlátozottabb cél eléréséért jelentkeztek önként.

P.Snowden: An Autobiography vol. 1 pp.438-439.

⁶ Macartney-Palmer i.m. p 81

^{6/a} Wilson beszédei és üzenetei Bp. 1919. 64.o. Idézi: Magyarország története 1890-1918 1180.o.

^{6/b} PRO CAB. 23/5 W.C. 214/5 p. 15

⁷ The Times 1918. jan. 7.

⁸ Magyarország története 1890-1918 1180-1182.o.

^{8/a} V.H. Rothwell: British War Aims and Peace Diplomacy 1914-1918 Oxford 1971. pp 225, 248

barátsággal, nem kerülhetett be. Az elkészült kézikönyvek, „peace handbooks” ismeretében⁹ megállapítható, hogy szerzőik túlnyomó többsége a Monarchiát elpusztítani-feldarabolni akaró H. Wickham-Steed és R.W.Seton-Watson („Scotus Viator”) köréből került ki, vagy legalábbis azok szellemiségének megfelelően fogalmazták meg javaslatukat.¹⁰ Néhány esetben azonban meglepően valóság-hű megállapításokkal találkozunk, amelyeket, ha a döntéshozók elfogadnak, igazságosabb és időállóbb döntések születhetnek volna. „... A németek magas kultúrájuknál és hatékonyságuknál fogva számarányukat meghaladóan jelentős tényezők. ... Eddig nem volt tudatos nemzeti érzés a szlovákok körében ... a parasztok nemigen vették ki részüket a politikából ... a nemzeti aspirációknak természetesen inkább a tanultabb szlovákok adnak hangot: ügyvédek, mint Hodža és papok, mint Hlinka”.¹¹ A 6. füzet írója utal az erdélyi magyarok, székelyek és szászok ősi kiváltságaikkal kapcsolatos rendkívül erős nemzeti érzéseire, majd kimondja: „... a románok minden téren sokat nyertek 1867 óta ... (s így) nem könnyű megállapítani, akar-e Romániához csatlakozni az erdélyi románság, vagy továbbra is különálló államban akar élni. Annál is inkább, mert az itteni közigazgatás jó: fenntartja a törvényt és a rendet; az igazságszolgáltatás nem korrupt; a rendőrség hatékony; az élet és vagyonbiztonság tökéletes. Egyáltalán nem világos, hogy a Bánát románjai akarnak-e Romániához csatlakozni? Mindenestre sokkal jobban élnek, mint a romániai parasztság.”¹²

A tanulmányok csak a vitatható hovatarozású országrészekkel foglalkoznak, az egyértelműen osztrák és magyar területekkel nem; így semmit sem találunk bennük a Partium 6 megyéjéről Máramarostól Aradig, a Bácskáról, a Dráva-Mura vidékéről és Nyugat-Magyarországról, a mai Burgenlandról.

Konföderációs javaslatok 1918 őszén

Sir Eric Geddes munkáspárti politikus, tengerészeti miniszter, 1918. szeptember 17.-én „személyes és titkos” levelet intéz Balfour külügyminiszterhez, sürgetve a különbéke megkötését Ausztriával, Törökországgal és Bulgáriával, majd így folytatja „... a háború utáni célkitűzések érdekében feltételezem, mi egy erős és egységes Ausztriát akarunk s nem német csatlósállamok széthúzó halmazát.”¹³ A Masaryk-Beneš-Štefánik alkotta Csehszlovák Nemzeti Tanács¹⁴ beadványokkal fordult a szövetséges kormányokhoz, melyekben javaslatokat tettek a szövetséges hadviselő félként elismert – létrehozandó – új állam határaitra is. Az így felmerült kérdések vizsgálatára készült L.S. Amery, Lloyd George külpolitikai tanácsadójának (a későbbi indiai alkirálynak) Balfour külügyminiszterhez intézett memoranduma október 20.-án. Bevezetőjében igyekszik pontosan felmérni a csehszlovák követeléseket, megállapítva, hogy egy önálló és szuverén cseh állam felállítása Csehország és Morvaország egész területén több mint 3 millió német cseh uralom alá vetését jelentené, majd így folytatja: „Ez olyan követelés, amely nem az etnográfiai >önrendelkezésen<, hanem történelmi, gazdasági és stratégiai, vagy más szóval, ahogy ezt most nevezik, >imperialista< alapokon nyugszik... A cseh igény másik része, nevezetesen az, hogy Magyarország északi vidékeit, ahol a szlovácul beszélő parasztság van többségben a magyar felsőbb osztályokkal szemben, el kell szakítani Magyarországtól és Csehszlovákiához kell csatolni, pontosan ugyanazon az etnográfiai elven alapul, amelyek ők Csehországban elutasítanak... Minden eshetőségre készen szembe kell néznünk az osztrák-magyar problémával, és el kell döntenünk, hogy milyen elv alapján akarjuk azt megoldani,.. Ha ... egyszerűen arra használjuk fel győzelmünket, hogy kielégítsük barátaink ambícióit, ez az elrendezés elkerülhetetlenül a nyugtalanság és a bizonytalanság állapotát fogja megteremteni, amely előbb vagy utóbb egy másik háborúhoz vezet.”

Látjuk tehát, hogy Amery kapitány egyike volt annak a néhány tisztában és messzebbre látó nyugati politikusnak, akiket nem vakított el a váratlanul ölükbe hullott teljes győzelem, akik nem csupán bosszút akartak állni a legyőzötteken, hanem egy valóban tartós és igazságos rendezésre törekedtek, s joggal tartottak

⁹ 163 darab, 20-80 oldalas füzetecskék ezek, melyekből az első 7 foglalkozik Ausztria-Magyarországgal: 1. Ausztria-Magyarország története és külpolitikája; 2. Cseh- és Morvaország; 3. Szlovákia; 4. Osztrák-Szilézia; 5. Bukovina; 6. Erdély és a Bánát; 7. „Magyar Ruténia”

¹⁰ A Magyarországgal foglalkozó 1. és 3. kötet forrása Seton-Watson 1908-ban megjelent „Racial Problems”-e. „Az erőszakos magyarosítás” c. alfejezet szó szerint átvette annak idevonatkozó megállapításait. (3. kötet 18.o.)

¹¹ Szlovákia 6-7, 16, 23.o.

¹² Erdély és a Bánát 29.o.

¹³ PRO F.O.800 vol. 200 p. 155

¹⁴ „... Tekintetbe véve függetlenségük elnyerésére tett erőfeszítéseiket, (a Csehszlovák Légio oroszországi-szibériai tevékenysége – AL) Nagy-Britannia elismeri a Csehszlovák Nemzeti Tanácsot mint a csehszlovák nemzeti érdekek legfőbb szervét, és mint a jövő csehszlovák kormány jelenlegi letéteményesét (trustee)” 1918. augusztus 9 Hanak: i.m. p 194 Rothwell i.m. p. 221

attól, hogy ha ezeket a problémákat a békekonferencián csak németellenes és nem alkotó szellemben vizsgálják és oldják meg, Közép-Európát egyszerűen egy új Balkánná változtatják.

Először a szigorúan néprajzi megoldás esélyeit latolgatja, s arra a következtetésre jut, hogy egy kizárólag csehek és szlovákok lakta Csehszlovákia s egy „körülvágott” Magyarország ... „nyilvánvalóan képtelen lenne egy valóban független létre, egyrészt gazdasági, másrészt védelmi szempontból. Valamiféle szoros föderatív kapcsolatra kellene lépniük szomszédaikkal ... Más szavakkal a néprajzi megoldás is visszavezet bennünket vagy egy új Ausztria-Magyarország létrehozásához – bár nem szükségszerűen Habsburg-vezetés alatt állóhoz, vagy német-magyar szupremácián alapulóhoz – vagy pedig egy új dunai konföderáció megteremtéséhez... A másik és gyakorlatibb kiindulási alap az, hogy vegyük figyelembe a történelmi és a gazdasági szempontokat is csakúgy, mint a néprajzit, és teremtsünk olyan államokat, amelyek a valódi függetlenségnek magasabb fokára képesek; ugyanakkor speciális kikötésekkel védjük a kisebbségek kulturális jogait. Ezen az alapon a jelenlegi Ausztria-Magyarország talán 4 államra bontható: Csehországra, Német-Ausztriára, Magyarországra, úgy, ahogy most van, leszámítva Szlavóniát és Horvátországot; ez utóbbiak Ausztria szlovén területeivel, Dalmáciával, Bosznia-Hercegovinával és Szerbiával alkotnák az új Jugoszláviát. Azonban még ezeknek az államoknak is szövetségi kapcsolatra kellene lépni szomszédaikkal, mert például Magyarország ... csak akkor reménykedhet román kisebbségének megbékülésében, ha valamiféle szoros és állandó szövetségre lép Romániával... Ezen az alapon aztán egy új dunai konföderáció segítségével lehetne legjobban biztosítani az állandó stabilitást és fellendülést. Ez a dunai konföderáció magában foglalná Német-Ausztriát, Csehországot, Magyarországot, Romániát, Jugoszláviát, és talán Bulgáriát is, és nem volna többé német és magyar uralom alatt”. Amery helyesen állapítja meg, hogy „Közép-Európa különböző nemzetiségei úgy össze vannak keveredve, és nemzetiségi határaik olyannyira alkalmatlanok valóban független és szuverén államok határai számára, hogy az egyetlen kielégítő és építő jellegű politika számukra, ha beleolvadnak egy nem-nemzeti szuperállamba. Késleltethetjük, de megakadályozni nem tudjuk egy ilyen szuperállam esetleges létrejöttét... Hosszú távon azok a gazdasági és védelmi tényezők, amelyek ezt a területet egy természetes egységgé kovácsolták ... törvényszerűen győzedelmeskedni fognak a túlzó nacionalizmus fölött – legyen az német, magyar, szerb, bolgár vagy cseh... A legbölcsebb irányvonal az – hangzik tanácsa, amely süket fülekre talált –, hogy törekedjünk biztosítani a legtisztességesebb és legéletképesebb új unió eszméjét, egy olyanét, amely előnyös módon magába foglalná a jelenlegi Osztrák-Magyar Birodalmat (kivéve Galíciát és Bukovinát), valamint Romániát, Szerbiát és Bulgáriát. Egy ilyen unióban a különböző nemzetiségek megoldást találnának nacionalista versengéseikre, és tág teret a virágzó fejlődésre”.¹⁵ Lord R. Cecil külügyminiszter-helyettes megjegyzése: „... Jelentős mértékben szimpatizálok Amery kapitány nézeteivel. Hacsak nem tudjuk rávenni azokat a kis államokat, amelyeket éppen most hoztunk létre, hogy föderációba lépjenek egymással, Európa végső állapota minden bizonnyal rosszabb lesz, mint az eredeti.”¹⁶ Sir Henry Wilson brit vezérkari főnök komoran kijelentette: „Ha Európát balkanizálnánk, többé ott nem volna béke.”

Meglepően hasonló következtetésekre jutott ugyanebben az időben Charles Seymour, a béketárgyalásokkal kapcsolatos anyagok összegyűjtésével és a problémák tanulmányozásával megbízott amerikai testület, a „The Inquiry” Ausztria-Magyarországgal foglalkozó részlegének vezetője Wilson elnök számára készített tanulmányában:

„... Az Ausztria-Magyarországból kiszakadó új nemzeti államok javasolt határai nem kielégítőek, s nem felelnek meg szuverén államok nemzetközi határainak. Azt találtuk, hogy lehetetlen felfedezni olyan vonalakat, amelyek igazságosak s egyszersmind praktikusak. Az ebből fakadó igazságtalanságot példázza az a tény, hogy a csehszlovák állam területének és lakosságának 1/3-a idegen volna. Egy másik, hogy a magyarok 1/4-ét idegen uralom alá helyezné. De bármilyen kísérlet, amely arra irányulna, hogy a határokat a nemzetiségi határokkal szorosabb összhangban húzza meg, lerombolná azoknak, mint nemzetközi határoknak praktikus voltát.” Végül arra a következtetésre jut, hogy e nehézségek közül sok nyilvánvalóan eltűnne, „... ha a határokat úgy vonnák meg, hogy azok nem független nemzeteket, hanem egy föderalizált állam összetevő részeit választanak el. Kívánatos, hogy az egész ügyet ebből a szempontból újra átgondoljuk”.¹⁷

A radikális baloldaliak még október végén, november elején is egy föderalizált birodalom eszméje mellett szálltak síkra. A brit baloldal jogos kételyeket táplált arra vonatkozóan, hogy a Monarchia népei kívánták-e annak az államnak a felbontását, amely otthonuk volt oly sok évszázadon keresztül. A „War and Peace” novemberi száma annak a reménynek ad kifejezést, hogy egy új föderalizált és szabad Ausztria-

¹⁵ PRO F.O. 371 vol. 3136 file: 64427 N° 177223 pp 304-310

¹⁶ u.ott p 296

¹⁷ D.Perman: The Shaping of the Czechoslovak State Leyden 1962 pp 56-58

Magyarország emelkedik majd ki a régi romjai alól. A háborúellenes és az emberi szabadságjogokat elszántan védelmező jelentős szervezet, az Union of Democratic Control 1919 áprilisában (!) emlékirattal fordult az amerikai és a brit béke delegációhoz, az Osztrák-Magyar Monarchia fenntartását kívánva, teljes önkormányzattal népei számára.¹⁸

Összefoglalva és értékelve az Ausztria-Magyarország fenntartását és szövetségi átalakítását célzó elképzeléseket és kísérleteket, megállapíthatjuk, hogy azok három forrásból táplálóztak:

1. konzervatív ragaszkodás egy erős, Angliával barátságos viszonyban lévő dunai állam(szövetség)hez, amely gátja lehet Németország kontinentális túlhatalmának;^{18/a}
2. pragmatikus következtetések a háború utáni rendezést illetően (a nyelvhatárok, ha egyáltalán léteznek, nem alkalmasak állami határoknak; az ott lakó népek, de egész Európa érdeke a nagy, egységes vámterület, közlekedési és pénzügyi megőrzése);
3. néhány hónapig úgy is tűnt, hogy Ausztria-Magyarország alkalmas gátja lehet a bolsevizmus tovább-terjedésének Európában.

A brit Hadügyminisztérium javaslata a jugoszláv-magyar határra

1918. december 10.-én kelt a Katonai Hírszerző Osztály titkos tanulmánya „Jugoszlávia javasolt határaitra” vonatkozóan. Hatása – mint elődjéé a szlovák-magyar határra – kimutatható a brit béke delegáció Magyarország határaitra tett javaslatvezetésében (1919. február 8.)

A jugoszláv-román határ „... Báziástól nyugatra keresztezhetné a Dunát, és a báziás-temesvári vasútvonaltól néhány kilométernyi távolságban haladhatna attól nyugatra Csákiig, majd onnan északnyugatra fordulva egy pontig attól a két csatornától északra, amely Temesvárt és Nagybecskerekét köti össze, ahol *Jugoszlávia, Románia és Magyarország határai találkoznak*.

A jugoszláv-magyar határ a jugoszláv-román határ egy bizonyos pontjától ... nyugat felé haladhatna a Tisza-menti Adáig és onnan csaknem egyenesen nyugatra úgy, hogy a Dunát a Ferenc József-csatorna torkolatától valamivel északabbra keresztezze. Majd délnyugati irányba haladva Villánytól délre úgy, hogy a Drávát Miholjacdolni közelében érje el. Azután a Dráva képezné a határt a Mura torkolatáig, majd pedig a Mura addig a pontig, ahol az a mai magyar határt átlépi. A fenti vonal nagyjából megfelelné a jugoszlávok néprajzi határának a Bánátban, a Bácskában és Baranyában, s Zombor szerb várost is magába foglalná. Lehetővé tenné, hogy Mohács magyar város vasúti összeköttetésben maradjon Péccsel Villányon keresztül és hogy a kisköszegi vasútvonal Eszékhez kapcsolódjék. A Muraköz – Medjumurje – néprajzilag horvát, és jugoszlávvá kell lennie.

Az egyetlen komolyabb néprajzi probléma a nyugati Prekomurjével kapcsolatban adódik (egy kis szlovén körzet a Mura és Szentgotthárd között). Ha ez Jugoszláviához kerülne, egy kényelmetlen kiszögellést jelentene, mely észak felé nyúlik Ausztria és Magyarország között, és talán súrlódásokhoz, követelésekhez vezethetne a jugoszlávok részéről, stratégiai célokból, továbbá engedményekre vonatkozóan a tisztán német és magyar körzetek terhére valamelyik oldalon. Ezért azt Jugoszláviából ki kell zárni.”

E javaslatvezetés – mely a néprajzi és stratégiai-gazdasági elvek kombinációján alapul – Magyarországnak hagyta volna az északnyugati Bánát egy tekintélyes részét Nagyikindával, a Bácska északi, magyar lakta felét Szabadkával és Zentával. Figyelemre méltó viszont a baranyai háromszög Jugoszlávilának ítélt stratégiai megfontolásokból; ehhez az elképzelésükhöz a brit katonai körök – a franciákat támogatva – mindvégig következetesen ragaszkodtak. Ennek eredményeként húzták meg a végleges baranyai határt az itt javasolt módon. A Mura-mellék kérdésében elfoglalt álláspont a jugoszláv-csehszlovák korridor burkolt elutasítását jelentette.¹⁹

Sir R.W. Beveridge, „a magyar sérelmek szószólója”

A békekonferencia Gazdasági Főtanácsának alárendelt Taylor-Beveridge-bizottság Svájcban alakult meg, és 1918 végén érkezett Bécsbe, ahonnan két napra Budapestre is átlátogatott (január 9-10.), majd Prágán át visszatért Párizsba.

¹⁸ H. Hanak: Great Britain and Austria-Hungary during the First World War London, 1962 pp 270-271

^{18/a} „A brit államférfiak szemében (1871-től –AL) –írja Harry Hanak kitűnő, de elfogultan szlávbarát könyvében – a Monarchia ellensúly volt a német és orosz törekvésekkel szemben. A Balkánt Európa tűzfészkekének tekintették, s úgy érezték, hogy az Osztrák-Magyar Birodalom léte akadályozza meg a káosz és anarchia betörését Közép-Európába; ... Ausztria-Magyarország volt Európa házörző kutyája Keleten”. Hanak: i. m.p.10.

¹⁹ PRO F.O. 371 vol. 3138 file: 147786 No 211325 p. 323

Beveridge január 16.-án számolt be a brit béke delegáció előtt útja tapasztalatairól. Nicolson így ír erről naplójában. „Ebed után Crowe, Howard és én hosszú és bonyolult beszélgetést folytattunk W. Beveridge-dzsel, aki most tért vissza egy segélymisszióval ... Nagyon magyarbarát, nem ismeri az időszerű eseményeket és problémákat, ami nagy kár, mert találkozni fog Lloyd George-dzsal.”^{19/a}

Nem tudjuk, sikerült-e bejutnia hozzá. A miniszterelnök iratai között mindössze egy háromoldalas feljegyzés található, amelyet Crowe készített az említett megbeszélésről Cecil számára, és azt – Beveridge „káros befolyásának” ellensúlyozására – eljuttatták Lloyd George-hoz is. A brit béke delegáció adminisztratív – befolyását tekintve tényleges – vezetője először is azt kifogásolja, hogy az általuk lenézett Élelmiszerügyi Minisztérium tisztviselője túlzottan nagy politikai hatáskört kíván biztosítani a Nemzetközi Élelmiszer Bizottság számára, kihasználva a közép-európai országok szorult „... élelmiszer- és nyersanyag helyzetét mindenféle ... politikai, gazdasági rendezésre”. Beveridge nézete szerint a békét gyakorlatilag már megkötöttük, így azonnal meg kellene szüntetni mindenféle kereskedelmi korlátozást a volt központi hatalmak területén, beleértve az újonnan felszabadult államokat is, és „nekünk arra kellene ösztönöznünk a sok új államot, hogy lépjenek gazdasági unióra Ausztriával és Magyarországgal. Ezenkívül szószólójává vált mindenféle magyar sérelmeknek, különösen annak a panasznak, hogy a magyaroknak nincs megengedve, hogy ügyüket az ő megvilágításukban terjeszthessék elénk. Ennek érdekében javasolja, hogy

- a) rendszeres, gyakorlatilag hivatalos kapcsolatokat létesítsünk egy bizonyos magyar képvisellel, amely Oslóban székelné vagy
- b) egy külügyminisztériumi tisztviselőt kellene küldeni Budapestre, vagy
- c) ő maga térne oda vissza a segélyakció révén azzal a felhatalmazással, hogy politikai tárgyalásokat folytathat a magyarokkal.

Megvallom – folytatja Crowe –, hogy mindez egészében véve számomra vadnak és oktalannak látszik. Sir R. Beveridge, miközben nagy magabiztossággal beszélt, nem keltette azt a benyomást, hogy valóban tisztában van a politikai helyzettel – úgy tűnt, mintha teljesen a magyar érdekek képviselőjévé vált volna, s hosszan foglalkozott annak szükségességével, hogy megbékítsük a magyar érzelmeket és közvéleményt. Bízom benne, hogy három alternatív indítványa közül egyik sem nyer jóváhagyást vagy bátorítást”.²⁰

Katonák a közép-európai rendezésért

Sir Thomas Montgomery-Cuninghame ezredes, a bécsi brit nagykövetségen székelő katonai főmegbízott 1919. február 5.-én látogatott először Budapestre, majd Prágába utazott; a fővárosokban az elnökökkel, Károlyival és Masarykkal tárgyalt. Útja tapasztalatairól és a legfelső szinten folytatott tárgyalásairól jelentést írt feletteseinek, melyben javaslatokat tett a kaotikus és robbanásveszélyes közép-európai helyzet rendezésére egy nemzetközi rendezési bizottság kijelölésével. Javaslatának váratlan sikere lett Londonban. Thwaites tábornok, a katonai hírszerzés főnöke február 26-án átíratot intéz Curzonhoz,²¹ amelyben figyelmezteti, hogy ha a dolgok továbbra is így haladnak Ausztriában, Csehszlovákiában és Magyarországon, ez a „... bolsevizmus kitörésének katasztrófájával végződhet”, és ezért mindent megelőző fontosságúnak tartja, hogy „megtegyünk minden lehetőt a rend fenntartására és az ipar helyreállítására ezekben az országokban”. Az a véleménye, hogy nem elegendő pusztán élelmet szállítani Bécsbe és Budapestre, hanem ugyanolyan *nagy jelentőségű a kooperáció kierőszakolása a volt Osztrák-Magyar Birodalom különböző államai között*. A fentiekre való tekintettel sürgősnek tekinti egy szövetségesközi bizottság kijelölését, rámutatva arra, hogy Sir W. Beveridge „... jelentésében ennek nagy fontosságot tulajdonított”. Curzon a fentiekkel teljes mértékben egyetértett, és azonnal átküldte az iratsomót Párizsba, felkérve Balfourt, hogy idővesztés nélkül konzultáljanak a szövetséges miniszterekkel, s küldjék ki a bizottságot. Crowe és Hardinge azonban a nagy fontosságú ügyet holtvágányra juttatták, lekicsinylően nyilatkozva a multinacionális bizottságokról, amelyek „... úgy látszik, univerzális csodaszerek minden felfordulásra”.²²

Thwaites tábornok március 3-án még tovább ment: javaslatot tett az osztrák és a magyar kormány elismerésére és egy szövetségesközi bizottság kiküldésére a vitás kérdések rendezése céljából. Mindez „az ausztria-magyarországi államok közötti jó viszony kiépítéséhez vezethet, és lehetőség szerint a *dunai*

^{19/a} Harold Nicolson: Peacemaking 1919 London 1933 p. 240

²⁰ Sir Eyre Crowe helyettes államtitkár, meghatalmazott miniszteri rangban a brit béke delegáció adminisztratív vezetője, elérte azt, hogy a liberális gazdasági szakembert – a welfare state/jóléti állam későbbi kidolgozóját – visszahívták a bizottságból. Utódja az angol-magyar kapcsolatokban jelentős szerepet játszó Sir William Goode lett.

²¹ 1919 első felében a brit külügyeket – egyedülálló módon – két államférfi vezette: Balfour külügyminiszter Párizsban a brit béke delegáció élén; Curzon megbízott miniszterként Londonban a Foreign Office munkáját irányította

²² PRO F.o. 608 Vol.6 file: 34/2/1 N° 3877 pp 55-59

konföderáció megalakulásához”. A Cuninghame-Thwaites-Curzon-féle „csomagterv” megegyezett az ARA (az amerikai Segélyszervezet) vezetőinek, Coolidge-nek és Hoovernek (a későbbi elnököknek), és általában a brit és amerikai gazdasági szakembereknek a véleményével.²³

Párizsban szemmel láthatóan időhúzásra játszottak: a kérdést jogi szakértővel is megvizsgáltatták, de az is az elismerés mellett nyilatkozott. Így érkezett el március 26.-a, amikor is Leeper a sorok közül kiérezhető nagy megkönnyebbüléssel vezeti az íratra, hogy „... szerencsétlen módon (!) Magyarországon nincs olyan kormány, amelyet el lehetne ismerni, vagy amellyel együtt lehetne működni”.²⁴

A Károlyi-Berinkei kormány bukását, a Tanácsköztársaság megalakulását követő hétvégén született meg Lloyd George un. „Fontainebleau-i memorandum”-a, amelyet Sir Henry Wilson, Kerr és Hankey segítségével állított össze. Az emlékirat a konferencia két alapvető problémájának, a bolsevizmus és a területi rendezés kérdésének összefüggéseit vizsgálja. Miután kifejtette, hogy ellenzi nagy német-lakta területek idegen uralom alá kerülését, így folytatja: „... Amit a németekről mondtam, az ugyanúgy igaz a magyarokra is. Soha nem lesz béke Délkelet-Európában, ha a most létrejövő kis államok mindegyikének jelentős magyar lakossága lesz. Ezért én a béke vezérelvének azt venném, hogy amennyire az emberileg lehetséges, a különböző népfajok kapják meg saját hazájukat, és hogy ez az emberi szempont előzőn meg minden stratégiai, gazdasági vagy közlekedési megfontolást, melyek rendszerint más módon is megoldhatók.”²⁵

A Négy Nagy (Wilson, Lloyd George, Clemenceau, Orlando) – katonai tanácsadók bevonásával – Párizsban napokig vitatták a magyarországi helyzetet és a legsürgősebb teendőket. Mivel katonai erő nem állt rendelkezésükre,²⁶ elfogadták a brit miniszterelnök javaslatát egy tényfeltáró bizottság kiküldésére bizalmasa, Smuts tábornok vezetésével. Budapesten a Kun Béla vezette magyar tárgyalódelegációnak kijelentette: „... Javasolni fogja Párizsban, hogy mielőtt Magyarország új határait véglegesen megállapítanák, hívják meg a magyar kormány képviselőit egy tanácskozásra, amelyet a nagyhatalmak egy képviselőjének elnöklete alatt Csehszlovákia, Románia, Jugoszlávia és Német-Ausztria képviselőivel tartanának.” Prágai tárgyalásai után Párizsba visszatérve április 9.-e után írt összefoglaló jelentésében az alábbiakat javasolta: „... Minden körülmények között szükséges felhívni a németeket, osztrákokat és a magyarokat, hogy küldjék el képviselőiket Párizsba az előzetes békeszerződés (!) aláírása előtt. *A volt Osztrák-Magyar Monarchia sorsában érdekelt összes államot össze lehetne hívni, hogy egyezzenek meg legalább az elvekben, melyek alapján a végleges határok meghúzhatók, ha ugyan nem állapítanak meg a végleges határokat is. Ezen az alapon aztán alá lehetne írni az előzetes békeszerződést.*”²⁷ Állást foglalt az „etnológiai vonal” mentén húzott politikai határ és annak mielőbbi nyilvánosságra hozatala mellett. Egy április 24.-i feljegyzés szerint Smuts javaslatait elvetették.²⁸

Az amerikai vizsgálóbizottság – The Inquiry – javaslata Magyarország és szomszédai hatáira

A csehszlovák-magyar, román-magyar és jugoszláv-magyar határok viszonylatában az „Inquiry”-nak az elnök és a teljhatalmú megbízottak számára készített javaslatai és a mellékelt térképek (8-11., 16.sz. kelt 1919. január 21-én, „titkos” jelzéssel) szerint Pozsony és Komárom a Csallóközzel Magyarországé marad, Komáromtól Kassáig a „trianoni”-ként ismert mai határvonalat találjuk, lényegtelen, 5-10 km-es eltéréssel Magyarország javára Bánréve és Torna (így, az eredetiben) között a Sajóval mint természetes határral. Kassától délre Ungvárig egy szélesebb sáv maradt volna magyar: a javasolt határ Töketerestestől délre Ungvárig húzódik, amely magyar határváros. A Csehszlovákiának ítélt „Ruthénia” délnyugati határa Ungvártól az Avastól délre, Bikszádig húzódott volna, onnan végig a hegyek lábánál, többé-kevésbé

²³ Sir Thomas Montgomery Cuninghame: *Dusty Measure* London 1939. p. 318 *Between the War and the Peace Treaties* The Hungarian Quarterly 1939/2 p. 418

²⁴ Pro FO. 608 vol. 6 file: 34/2/1 No 3877 pp 61-65; 4749 pp 67-69 Az ügyet lezáró megjegyzés a kommunista hatalomátvételt követő ötödik napon született. A. W. Allen Leeper nagy tisztelője volt Masaryknak – személyesen is jól ismerték egymást. Ahogyan barátjának, Seton-Watsonnak a szlovákok, neki a románok voltak a „kedvencei”. Mindent Nagy-Románia érdekei szempontjából ítélte meg, a magyarok, ukránok, bolgárok, de a szerbek kárára is.

²⁵ Lloyd George: *The Truth about the Peace Treaties* London, 1938 I.k.p.408 A.J. Mayer: *Politics and Diplomacy of Peacemaking* New York 1967 p. 588

²⁶ A brit vezérkar hírszerző osztályának tanulmánya szerint „... a rohamos leszerelés következtében a békekonferencia nincs abban a helyzetben, hogy döntéseit katonai erővel hajtsa végre”. Wilson vezérkari főnök egy rövid levél kíséretében küldte meg a tanulmányt a miniszterelnöknek, külön is kihangsúlyozva, hogy nem támogatja a katonai beavatkozást. „Örömmel üdvözlénék egy olyan döntést – írja –, amely végérvényesen leszögezné, hogy katonai értelemben nem fogunk beavatkozni abba a káoszba, amely egyre inkább elharapózik Közép-Európában, a Balkánon és Törökországban.” PRO Fo. 608 vol. 161 file: 513/1 N° 65901 pp 41-59

²⁷ PRO Fo. 608 vol.16 file: 56/1/1 N° 6836 pp 407-408

²⁸ PRO Fo. 608 vol. 13 file: 46/1/9 N° 7682 p. 295

pontosan követve a magyar-román nyelvhatárt Aradig, a nagy folyó völgyi városokat és a vasútvonalakat magyar területeken hagyva. A bánáti határ az Arad- Perjámos-Nagyszentmiklós- Aranka- Ada vonalat követi a Tiszáig; a bácskai Óbecsétől északra fordulva Cservenka érintésével Bezdán fölött éri el a Dunát, Jugoszláviának itélve a Ferenc-csatornát és az óbecse-zombori vasutat a várossal együtt. Innen a három folyó, a Duna, a Dráva és a Mura határ Radkersburgig, amelytől északra az osztrák-magyar határ - a keletre húzódó nyelvhatár ellenére – változatlan. Ha összehasonlítjuk az amerikai szakértők által javasolt román-magyar határszakaszt azzal, amit Seton-Watson 1915-ben ajánlott, figyelemre méltó egyezést találunk. Ez egyrészt arra utal, hogy az Atlanti-óceán nyugati partján is Seton-Watson művei szolgálták a határjavaslatok alapjául, másrészt, hogy ő a háború alatt még az etnikai határok mentén megvont államhatárok híve volt, s így mérsékeltbb és méltányosabb álláspontot képviselt, mint a hivatalos brit javaslatok formába öntői, E. A. Crowe, Harold Nicolson²⁹ és A.W. Leeper 1919. február 8.-án.

Összefoglalásképpen: „... Magyarország javasolt határai nem követik a történelmi határokat, és az új állam területe és lakossága fele lenne a háború előtti Magyarországnak. A csehszlovák határt és Erdélyt kivéve sehol sem kerülnének összefüggő magyar tömegek idegen politikai uralom alá. Ahol más lobogó alá kerülnek, az vagy azért történik így, mert földrajzilag elszakítva élnek a magyarság központi tömegétől, vagy azért, hogy kielégítsük a szomszédos államok életbevágó gazdasági szükségleteit. Magyarországnak a cseh és román igények szerint való további csonkítása semmiképpen sem látszik kívánatosnak.” Így elveti Románia igényét a Maros torkolatára és a Nyugat-Magyarországon át húzódó korridor tervét.³⁰

Az amerikai határjavaslatlal egyetértve Nicolson ellenezte a Csallóköz Csehszlovákiához csatolását, mert szerinte egy kompakt magyar tömb veszélyeztetné az új állam stabilitását. „...Crowe és Sir Joseph Cook³¹ ragaszkodnak ahhoz, hogy a Csallóköz a cseheknek adjuk. Nem tudom őket lebeszélni erről. Biztos vagyok benne (eredeti aláhúzás), hogy nincs igazuk, és szívszaggató dolog kényszerből támogatni egy olyan igényt, amellyel nem értek egyet. Aggódok a cseh állam jövőbeli politikai jellege miatt, ha oly nagy tömegű ellenséges választópolgárt kell megemésztetniük, plusz egy ír pártot Szlovákiában, plusz egy vöröset Ruteniában, nem is beszélve saját szélsőséges szocialistáikról.”³² „... A csehszlovák területi kérdések albizottságának 1919. március 2.-i ülésén „... megvizsgáltuk a határt – írja Nicolson – Komáromtól az Ungig. Ördögi egy dolog. A jenkik északon akarnak menni az etnikai vonal mentén, elvágva így az összes vasútvonalat. Mi délen akarunk menni, megtartva a kassa-komáromi oldalirányú összeköttetést annak ellenére, hogy ez valami 80 ezer magyarnak cseh uralom alá helyezését fogja jelenteni.”³³ ...

... Eddig sohasem kellett együtt dolgoznom intelligensebb, tudósabb, szélesebb látókörű vagy pontosabb információkkal rendelkező testülettel, mint az amerikai béke delegáció. Azóta már rájöttem, hogy minden esetben, amikor véleményem különbözött az övékétől, én tévedtem, és nekik volt igazuk. Ha egyedül az amerikai szakértők állítják össze a békeszerződést, az lett volna az egyik legtökéletesebb és leginkább tudományos jellegű dokumentum, amelyet valaha is megalkottak. Szerencsétlen módon az amerikai bizottság az első néhány hét alatt elvesztette önbizalmát, tekintélyét és hatalmát”.³⁴

²⁹ Eyre A. Crowe „volt a központja mindennek” beosztottja, Nicolson szerint. A brit béke delegáció anyagában őrzött ezer és ezer eredeti dokumentum bizonyítja, hogy szinte minden kérdésben – így a határok kérdésében is – mindig ő mondta ki a döntő szót. Crowe 1885-től volt a Foreign Office tisztviselője. Mint a Nyugati Ügyosztály vezetője írta 1907-ben híres memorandumát az angol-német viszonyról, amelyben ezt a viszonyt s annak várható jövőbeli alakulását a legnegatívabb megvilágításban mutatta be. Ezek voltak a sorsdöntő évek a brit külpolitika új, élesen németellenes irányának kialakítása szempontjából, s ebben orosz-lánrésze volt a szélsőséges német- (s mintegy mellékesen magyar-) gyűlölő Crowe-nak. Harold Nicolson apja, Sir Arthur Nicolson, volt budapesti főkonzul, szentpétervári nagykövet, az 1910-es évek elején állandó külügyminiszter-helyettesként „... minden erejével azon dolgozik, hogy a brit birodalmat háborúba vigye Németország és Ausztria-Magyarország ellen, Francia- és Oroszország szövetségeseiként” Tilley-Gazelle: The Fo. London 1933 O. p. 176 Fia, az akkor III. osztályú követségi titkár, Seton-Watson „New Europe”-jának eszméivel eltelve indul Párizsba: „... részrehajlás volt ez és előítélet – vallja be a békekonzferenciáról írt művében. Ausztriát „... nem tekintetem élő egységnek: csak, mint érzelmeket ébresztő relikviára tudtam rá gondolni. A magyarok iránti érzelmeim kevésbé voltak megosztottak. Megvallom, hogy erre a turáni törzsre(!) heves utálattal és ellenszenvvel tekintetem és tekintek. (Kosáry és Macartney szerint ennek személyes családi okai is voltak. - AL) ... Unokatestvéreikhez, a törökökhöz hasonlóan sokat romboltak és semmit sem teremtettek. ... A magyarok évszázadokon át elnyomták alávetett nemzetiségeiket. A felszabadulás és a megtorlás elérkezett”. H. Nicolson: i.m. pp 16, 32-35,40-41

³⁰ PRO Fo.608 vol. 173 No 1343 pp 220-317 D.H.Miller: My Diary... New York 1924 vol. IV. pp 230-245

³¹ A brit béke delegáció ausztrál tagja

³² Nicolson: i.m. pp 283, 287

³³ Nicolson: i.m. pp 273-280

³⁴ Nicolson: i.m. pp 28

Ami a baranyai határ kitűzését, a Duna-Dráva háromszög elvesztését illeti, a Tanácsköztársaság negatív szerepe – mint Nyugat-Magyarország esetében is – vitathatatlan. 1919 tavaszán-nyarán a jugoszláv delegáció által Párizsba eljuttatott beadványok egész sorában kérték a „helyi lakosok” az SHS Királysághoz való csatlakozásukat.³⁵ A beadványhoz csatolt térképen három lehetséges határvonalat találunk. A legészakibb a petícióban kért, mely a maximális szerb igényeket tükrözi, Jugoszláviának adva kb. 40, túlnyomóan magyarlakta községet, Siklóssal és Moháccsal együtt; középen húzódik a francia vonal, mely a békeszerződésben rögzített határ lett. Legdélibb az angolok által javasolt olasz támogatással, amely a Karasica-csatornától délre húzódó dombos gerincén haladt volna, Magyarországon hagyva a „háromszög” mintegy harmadát, a központi településsel, Pélmonostorral. A végleges döntést a főmegbízottak tanácsa július 17. és 26. között hozta meg.³⁶

Kik voltak egy észszerűbb (kon)föderatív megoldásnak, és/vagy az etnikai megoszlásnak megfelelőbb határrendezésnek a brit képviselői? Az angol politikai élet teljes színskálája megtalálható a Monarchiát megmenteni akarók táborában a szélsőjobbtól a szélsőbalig. A vezérkar tagjai és vezetői, a felelős állású katonatisztek (Sir Henry Wilson, Haig, Robertson, Thwaites, Montgomery-Cuninghame) és katonadiplomataik, mint Smuts és Amery, egyöntetűen Ausztria-Magyarország, de legalábbis a helyén létrehozandó államszövetség hívei.

Különösen érdekesek ebből a szempontból az angolszász vezetők, Lloyd George és Wilson elnök – sajnos hatástalan – megnyilatkozásai. 1919. február 5.-én Beneš csehszlovák külügyminiszter három és fél óras beszédben ismertette követeléseiket a Négy Nagy előtt. A brit miniszterelnök és az amerikai elnök olyan kérdéseket tettek fel, melyekből kiderült: a Duna térségében etnikai határt szeretnének gazdasági-stratégiai helyett. Lloyd George, Wilson és Sonnino olasz külügyminiszter kérdései arra utalnak, hogy voltak bizonyos kételyeik az elhangzottakkal kapcsolatban; Wilson kérdésében még az is benne volt: tudja, hogy a szlovákok csak egy néhány kilométeres sávon érik el a Dunát Dévény és Pozsony között.

Lloyd George kérdései elárulják, hogy ő – delegációja tagjaitól eltérően – az etnikai határ mentén szeretne volna kitűzni az államhatárt, szabad vasúti és vízi kijáráttal Csehszlovákia számára a Dunához magyar területen keresztül.³⁷

Smuts sikertelen budapesti tárgyalásai után Lloyd George megbízásából Prágába utazott, ahol április 7.-én négyszemközti beszélgetést folytatott Masaryk elnökkel. Lloyd George így ír erről: „... Annyira nyugtalanítottak Beneš igényei, hogy megkértem Smuts tábornokot utazzon el Prágába is, és vizsgálja meg e javaslatok komolyságát és tegyen jelentést. A helyszíni érdeklődés komoly kételyeket támasztott benne azon cseh igények bölcs és becsületes volta iránt, hogy új államuk határát egészen a Dunáig terjesszék ki, tekintet nélkül a lakosság népfaji összetételére. Masaryk elnöknel tett látogatása alkalmából nyíltan kifejezte kételyeit és rosszsallását. Rámutatott arra, hogy mennyire nem kívánatos bekebelezni a csehszlovák államba Dunától északra lakó nagyon nagy és tisztán magyar lakosságot... Pozsonytól Komáromig. Nekünk írt jelentése szerint Masaryk ezzel egyetértett, és azt mondta, hogy ő jobban szeretne minden magyar területre vonatkozó igényről lemondani, és a cseh határt északra visszavonni, Magyarországnak hagyva mindezt az etnikailag magyar területet, azzal a feltétellel, hogy cserében Csehszlovákiának egy kis magyar területsávot kell kapnia a Dunától délre, Pozsonynál.” A lakosság ott inkább német és horvát, mint magyar, és ez lehetővé tenné a megfelelő kikötők és dokkok építését a Duna mindkét partján. Ezért a gazdasági előnyért Masaryk kész volna lemondani az idegen lakosságú nagy területről. Smuts nyomatékmal sürgette a „Nagyokat”, járuljanak hozzá a javasolt cseréhez, rámutatva arra, hogy „... az északon Csehországba bekebelezett néhány millió német mellett valami 4-500 ezer magyar elnyelése délen nagyon veszedelmes dolog lenne a fiatal állam számára, s a nemzetiségi elv súlyos megsértését jelentené”.³⁸

³⁵ „Baranya megye lakosságának többsége szláv, akik gazdasági, valamint nemzeti okokból kívánnak csatlakozni a Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz. A németek gazdasági alapon. A megye nyugati részén élő magyarok végső fokon ismét Magyarországhoz akarnak tartozni, de addig nem, amíg a bolsevista rezsim tart.”

³⁶ PRO F.o. 608 vol. 5. file: 28/2/1 N° 15557 pp 393-434

³⁷ Wilson: „... Vannak-e erről a vidékről helyi statisztikák? Igaz-e, hogy a szlovákok csak Pozsonynál érik el a Dunát? Lloyd George: hajózhatók-e Szlovákia folyói? Ha a kért területek magyarnak nyilvánítanak magukat, a nemzetközivé tett dunai útvonalhoz biztosított folyami szabad kijáratokkal megelégednének-e; ha Csehszlovákia bizonyos pontokon vasúti megközelítési lehetőséget kapna a Dunához, ez kielégítené-e őket? Az Inquiry anyagában őrzött források szerint 1918-1919-ben a csehek és szlovákok hivatalos adatszolgáltatásaikban is elismerték, hogy a Dunától északra fekvő területek lakossága 80%-ban magyar és csak 11%-ban szlovák, beleértve Pozsonyt is, ahol a fennmaradó 89% fele német, fele magyar.” The Inquiry No 108 National Archives Washington Idézi: A.D. Law: The Soviet Hungarian Republic and the Paris Peace Conference Transactions of the American Philosophical Society New Series vol. 53 Dec. 1963 p.16 D.H. Miller: My Diary at the Conference of Paris New York 1924 vol. XIV. Doc. BC 23 pp 220-225

³⁸ u.ott vol. XVI.I.C. 181 Annex B p 221 Lloyd George: The Truth about the Peace Treaties London 1938 vol. I.p.941

A brit diplomáciai iratok ismeretében megállapítható, hogy a „trianoni” határokat – s kiemelten az északit – már 1919. márciusában megvonták³⁹; áprilistól júliusig csak kisebb változások történtek.⁴⁰ Ennek ellenére „... a Külügyminiszterek és Nagykövetek Tanácsa 1920. március 8.-án ismét elővette a magyar határok ügyét, amelyet felső szinten is megtárgyaltak, de már amerikai részvétel nélkül. Ekkor hangzott el Lloyd George elhíresült kijelentése, amellyel Nitti olasz miniszterelnök is egyetértett, hogy ... nem lesz béke Közép-Európában, ha utólag kiderül, Magyarország igényei jogosak, és egész magyar közösségeket úgy adtak át Csehszlovákiának és Erdélynek (!), mint egy marhacsordát, csak azért, mert a konferencia elutasította magyar ügy megvitatását.”⁴¹

Mind ezek ismeretében joggal kérdezhetjük: miért nem ezek figyelembe vételével alakultak az események? Az okok mélyebben gyökereznek, mint az 1919-es békekonferencián hozott döntések. Míg konzervatív kormányok (Disraeli) alatt felhőtlen volt a brit-német és brit-osztrák(-magyar) viszony, a Gladstone-nal induló liberális külpolitika feladva a splendid isolation sokszázados elvét (az európai hatalmi egyensúly öreként távol maradni a kontinensen vívott háborúktól, szövetségeseik támogatásával), titkos szerződésekkel (1904: angol-francia, 1907: angol-orosz) egy német-ellenes szövetségi rendszert hozott létre. A VII. Edward alatt kialakított új külpolitikai irány képviselői foglalták el a Foreign Office kulcspozícióit, majd képviselték kormányukat Párizsban, mint Sir Edward Grey,^{41/a} Lord Hardinge, Sir Arthur Nicolson, Sir William Tyrrell, Lord Bertie, Sir Eyre Crowe, Harold Nicolson, a Leeper fivérek. A miniszterelnök, Lloyd George, nem ismerte ezt a térséget, nem is érdeklődött iránta, mert ez kívül esett a birodalmi érdekeken. Néhány fellángolása, mint 1919 februárjában és márciusában, majd 1920 tavaszán, megértést és észszerű megoldásokra való törekvést mutatott, de felismeréseit nem követték tettek, így a döntéseket átengedte az ellenséges érzelmeket tápláló diplomatáinak.

Asquith miniszterelnök megbízásából Foreign Office tanulmány készült az európai területi kérdések háború utáni rendezéséről, amelyet 1916 augusztus 7.-én vitatott meg a kormány. A szerzők, Paget és Tyrrell, a totális győzelemből kiindulva a nemzeti aspirációknak az „észszerű gyakorlatiasság” határain belül való kielégítését javasolták: „... Ezért a nemzeti elv legyen a háború utáni területi rendezés egyik vezérelve, (de) ... ha szabad kezét adunk a nemzetiségeknek, a kettős Monarchiát ... szét kell zúzni.” Az államoknak ez a halmaza, amely Ausztria-Magyarország felbomlásából jön majd létre, „... hatékony gátnak fog bizonyulni az orosz túlsúly ellen Európában (a Bruszilov-offenzíva idejében vagyunk! – AL), s a Közép-Kelet felé irányuló német terjeszkedéssel szemben, mert ezek az államok boldogok és elégedettek lesznek, hogy elérték nemzeti céljaikat, gazdasági jövőjüket illetően pedig erősek.”⁴²

A brit War Cabinet e kérdésben való megosztottságát mutatja, hogy a Paget-Tyrrell memorandummal egy időben egy másik emlékirat is készült Londonban: Sir William Robertson vezérkari főnök Ausztria-Magyarország megőrzését javasolta, hogy az Oroszország és szláv államok hatalmát korlátozza, s hogy megakadályozza a Földközi tenger francia és olasz „tövé” válását. Lord Milner, a háborús kabinet hadügyminisztere is hasonló nézeteket vallott: nem tartotta sem hasznosnak, sem pedig kívánatosnak Csehszlovákia, Jugoszlávia és egy megnagyobbodott Románia létrehozását (Románia hadba lépésének, Erdély részleges elfoglalásának napjaiban! - AL) és az Ausztria-Magyarországgal kötetlen különbékéért szállt síkra.⁴³

R.W. Seton-Watson hetilapja, a New Europe 1916 októberétől 1920-ig hatékonyan képviselte a Monarchia „elnyomott nemzetiségeinek” érdekeit, államalapítási törekvéseit. Munkatársai között találjuk Masarykot, Supilót, Take Jonscut, N. Jorgát. Az első számban a szerkesztő megadta az alaphangot: „... A magyarok bármely más népnél többet tettek, hogy előidézzék az elektromos feszültséget Délkelet-Európában, amely kiváltotta a végzetes robbanást.” 3,5 millió románról beszél, akik „... Magyarországon a legvadabb önkénynek vannak alávetve, amelyet a modern világ eddig ismert. A magyarok „... felelőssége valójában nagyobb mint Ausztriáé, mert megszerezték Bécs fölött az ellenőrzést (!), és Berlinnel osztoznak a

³⁹ Ezek ismeretében tette meg javaslatait Smuts Kun Bélának április elején.

⁴⁰ Két jelentősebb Magyarország kárára: a nyugati megyék egy részének Ausztriához csatolása (kárpótlás Dél-Tirol elvesztéséért), a baranyai és a Mura-vidéki jugoszláv térmérés; két kisebb javunkra: a Kőtegyán- Békéscsaba-Lökösháza háromszög és az Ágerdömajor (Börvely) – Mátészalka – Vásárosnamény – Záhony (Csap) vasútvonaltól keletre eső szatmár-beregi terület megmaradása.

⁴¹ DBFP Ist series London 1958 vol. VII. pp 384-388 Idézi: Ablonczy Balázs: Trianon-legendák Jaffa Kiadó 2010 50-51 o.

^{41/a} Mint külügyminiszter 1914 júliusának sorsdöntő napjaiban azt a látszatot keltette, hogy a Brit Birodalom semleges marad egy európai konfliktusban. A német vezetés ennek tudatában döntött a háború mellett (és ösztökölte erre a Monarchiát), így Greynek és körének súlyos felelőssége van a háború kirobbanásában.

⁴² Macartney-Palmer i.m. pp 63-64 Hanak: The Government ... pp 168-169

⁴³ Macartney-Palmer: i.m. p. 64

háború vezetésében.” 1917 elején Masaryk a „mongol eredetű magyar nép”-ről írt; néhány számmal később „fél ázsiai magyarokról és bolgárok-„ról olvashatunk; „... a nem európai eredetű magyarok ... a Monarchia most uralkodó faja”, s arról értekezik, mennyire hasonlít egymásra a porosz, magyar és török despotizmus⁴⁴. Ezzel szemben L.B. Namier 1917-ben megjelent *The Czechoslovaks – An Oppressed Nationality* című pamfletjében a következő megállapítások találhatók: „... A csehek és a szlovákok egyetlen nemzet két ága ... mindkettő ugyanazt a nyelvet beszéli ... A csehek kulturális és életszínvonala magasabb, mint a németeké s egy szinten vannak Hollandiáéval és a skandináv országokéval.”⁴⁵

A szövetséges államok közvéleményének megnyeréséért folytatott propaganda-hadjárat 1917-ben tetőzött. Ekkor jelent meg Beneš Bohemia's Case for Independence című műve is” ... A központi hatalmak erejének megtörésére nincs más mód – írja – mint elpusztítani Ausztria-Magyarországot, ... végleg megtörni az európai német hegemoniát. ... A független Csehszlovákia, az egyesített és önálló Lengyelország, délen a jugoszláv birodalom(!) ... áthatolhatatlan szláv sorompót alkotna. ... Ezért kiáltjuk ma mindenkinek: ... Osszátok fel Ausztria-Magyarországot! Egyesítsétek a csehszlovákokat és a jugoszlávokat! Értsétek meg, hogy ez a ti érdeketek, Európa érdeke, az emberiség érdeke.”⁴⁶ A *New Europe* hosszú és tüzetes tanulmányozása után – írta visszaemlékezésében Nicolson - ... át meg át voltam itatva annak eszméivel. Részlehajlás volt ez és előítélet. ... Csak ha az új Szerbiára, az új Görögországra, az új Csehországra, az új Lengyelországra gondoltunk, kezdett el szívünk himnuszokat énekelni az egek kapujában. ... A párizsi konferenciát soha nem lehet megérteni, ha nem hangsúlyozzuk ezt az érzelmi impulzust minden egyes fázisánál.”⁴⁷

Hanak idézi a *Manchester Guardian*-t, miszerint „... a Monarchia szétszakítását nem saját nemzetiségei, hanem azok angol bajnokai akarták”, majd így folytatja: „... Az a segítség, amelyet Steed, Seton-Watson, Sarolea, Whyte, Burrows és mások adtak a Monarchia nem német és nem magyar nemzetiségeinek, s a hasonlóan gondolkodó emberek segítségével Franciaországban, Olaszországban és az Egyesült Államokban felmérhetetlen volt. ... E támogatás nélkül a csehszlovákokat, mint szövetséges nemzetet nem ismerték volna el a háború vége előtt, s a fiatal köztársaság nem vehetett volna részt olyan kedvező körülmények között a békekonferencián.”⁴⁸

A megdolgozott – ma azt mondanánk agymosott – nyugati közvélemény bosszúszomját fokozták az olyan, Lloyd George által is hangoztatott jelszavak, mint „Hang the Kaiser”, és a tömeghisztériának ez a légköre lehetetlenné tett minden reális értékelést és méltányos, racionális döntést.

A döntések meghozatalát a harctéri események is nagyban befolyásolták: a szerbek hősies küzdelme, helyállása Románia hadbalépése; a 80 ezres Csehszlovák Légiónak szembefordulása a bolsevikokkal: 1918 májusától Kievtől kelet felé húzódva elfoglalták a Volga-vidék több jelentős városát és az egész szibériai vasútvonalat Vlagyivosztkokkal együtt, s olyan erővé váltak, amellyel mindenkinek számolnia kellett, sőt számottevő egységekkel harcoltak Olasz- és Franciaországban is - a nyugati fővárosokban és a békekonferencián ez hatásos érv volt a cseh követelések támogatására.

A közép-európai – magyar – forradalmi mozgalom és határ-rendezés másként alakulhatott volna, ha a térségbe csupán jelképes, néhány hadosztálynyi angol-francia netán amerikai megszálló – mai szóval *peace-keeping* – haderő érkezik, amint ezt a bécsi, budapesti, sőt prágai kormányok kérték. 1918 november második felében legmagasabb szintű kormányközi tárgyalások folytak csapatok küldéséről Londonban és Párizsban. Noha mindkét külügyminiszter, Balfour és Curzon is hozzájárult „... csapataink megmutatásához ... hacsak egy kis kontingenssel is ... a két fővárosban (Bécsben és Budapesten – AL), hogy a biztonság érzetét keltsük, s hogy helyreállítsuk a rendet”, a katonai és munkáspárti vezetők ellenállása miatt az akciót lefűjték.⁴⁹ S a következmény: „... katonai erőik itt nem lévén ... a szövetségesek lényegében szabad kezet adtak a csehszlovákoknak, jugoszlávoknak és a többi új nemzeti kormánynak ... az összeomlott birodalom országaiban”⁵⁰ - de valójában többről volt szó: igen jelentős gazdasági, politikai és katonai támogatásban (hadianyag és élelem-szállítás) részesítették Csehszlovákiát, Romániát és Lengyelországot.

⁴⁴ *New Europe* vol. II. N° 15,20; vol. III. N° 28

⁴⁵ Hanak: *Great Britain* ... p. 133

⁴⁶ E. Beneš: *Bohemia's Case for Independence* London 1917 pp. 107-111

⁴⁷ Nicolson: i.m. pp 32-35, 40-41

⁴⁸ Hanak: *Great Britain* ... pp 236, 279

⁴⁹ Milner hadügyminiszter: „... Katonák kellenek Bakuba, Batumiba, Archangelskbe, a Balkánra, Fiuméba, ... Mezopotániába. ... Jobban szeretném, ha csapatainkat máshol koncentrálnánk, ahol közvetlen érdekeltségeink vannak, mint például Törökországban, a Kaukázusban, Bakuban és Perzsiában.” Barnes munkáspárti kormánytag: „... Rossz politikai hatása volt annak, hogy csapatokat küldtünk Oroszországba.” PRO CAB. 23/8 War Cabinet 501 p 71 War Cabinet 506 pp 91-92

⁵⁰ Perman: i.m. p.67

Az amerikai választásokon Wilson elnök Demokrata Pártja kisebbségbe került mind a képviselőházban, mind a szenátusban, így elvesztette politikája támogatását, „béna kacsa” lett, s ezzel az etnikai határok elvét képviselő amerikai delegáció befolyása is csökkent.

A wilsoni önrendelkezés elve csak a győztes nagyhatalmak támogatásával érvényesülhetett, a Vörös tengertől a Szudétákig. A „békecsinálók” az új nemzetállamokban (melyekről kiderült, hogy nem is azok) látták a Nyugatra törő bolsevizmus és a megerősödő Németország elleni védelem bástyáit. Ezért határaik megvonásánál stratégiai megfontolások érvényesültek;⁵¹ az életképesség/viability biztosítása fölébe kerekedett az önrendelkezésnek és az etnikai elvnek – ezért népszavazásokra is csak kivételes esetekben került sor, fegyveres konfliktusok után. (Szilézia, Karintia, Sopron)

© DKE 2018

Email: [dke\[at\]southeast-europe.org](mailto:dke[at]southeast-europe.org)

A folyóirat: <http://www.southeast-europe.org>

Figyelem! Kedves kutató! Ha erre a tanulmányunkra hivatkozik, vagy idézi annak egy részét, kérjük, küldjön erről egy email-t a főszerkesztő részére a [dke\[at\]southeast-europe.org](mailto:dke[at]southeast-europe.org) címre. *A cikket a következőképpen idézze:*

Arday Lajos: Angol-amerikai elképzelések és javaslatok egy ésszerű, Közép Európa, és a magyarság számára kedvezőbb rendezésre 1917-1919. *International Relations Quarterly*, ISSN 2062-1973, Vol. 9. No.3. (2018) 14 p.

Együttműködését köszönöm. *A főszerkesztő*

---

⁵¹ A magyar határok kijelölésénél a közlekedési útvonalak biztosítása élvezett abszolút elsőséget: így kerültek az oldalirányú vasútvonalak (Komárom-Kassa-Ungvár-Királyháza-Szatmárnémeti-Nagyvárad-Arad) és a víziutak (Duna, Ferenc-csatorna) a „kisebb szövetséges”-nek tekintett Csehszlovákiához, Romániához és Jugoszláviához, az Ipoly és a Ronyva, mint hajózható folyam érvelés alaptalan kitaláció. Crowe, 1919 február 14.-én: „... Ha azért, hogy jobb közlekedési vonalat tudjunk biztosítani, fel kellene áldoznunk néhány százezer magyart, ez ne állítson meg bennünket.” de Lagredelle: La Paix de Versailles IX.p.348 Idézik: F. Deák: Hungary at the Paris Peace Conference New York 1942 pp 53-54, Perman: i.m. p. 139

Az adott történelmi helyzet is ellenünk szólt: 1919 elején Foch marsall tervezett grandiózus szovjetellenes offenzívájához felvonulási-utánpótlási útvonalakra volt szükség, így azok nem maradhattak a volt ellenség, a megbízhatatlan, instabil (Károlyi), majd újra ellenséges (Kun Béla) Magyarország területén. A 14 államra tervezett hadművelet elmaradt, de a határok maradtak. ... A 95%-ban svéd Åland-szigeteket is ezért ítélték Finnországnak, a népszavazási eredmények és a svéd katonai megszállás(!) ellenére, mert számítottak részvételére a Pétervár elleni támadásban.